

Werner Jeanrond är en gränsöverskridare. Det är lovvärt, men skapar också en del problem. Jeanrond använder sig ofta av metoden att ställa två tänkare eller system mot varandra, för att sedan välja en medelväg. De alternativa ståndpunkterna tecknas med nödvändighet summariskt. Exemplet underordnas kontrastverkan. Detta får till konsekvens att den egna ståndpunkten förefaller mest nyanserad.

Vilket resultat skulle man få om man jämförde mer nyanserade framställningar med varandra? Vad har man egentligen sagt om sin egen position mer än att den befinner sig mellan några andra? Klarheten som renodlade ståndpunkter skapar är kanske inte så stor som vi förutsätter. Problemet hänger delvis samman med bokens genre. Jag ser fram emot en ny sammanhållen monografi av Jeanrond, där hans resonemang kan fördjupas. I väntan på den är det värdefullt att teologiska reflexioner erbjuds den svenska offentligheten i en lättillgänglig och uppslagsrik framställning.

För Werner Jeanrond hänger gudstron intimt samman med insikten om livets begränsning. Jag avslutar med ett citat ur sista kapitlet. Tvärtemot hur döden hanteras i vår kultur skriver Jeanrond «[v]år död ger oss relationsmöjligheter, kärleken öppnar dessa möjligheter och genom dem inbjuds vi till att upptäcka mera av vår tillvaros mysterier» (s. 178). Det är viktigt att bli inbjuden till upptäckt.

Cristina Grenholm

Bo Johnson: *Judendomen — i kristet perspektiv*. 168 sid. Arcus Förlag, Lund 2000.

Den omedelbara tanke som slog mig när jag såg boken var att påpekandet om ett kristet perspektiv är klarsynt och ärlig. Icke-judar som skriver om judendom skriver ur ett icke-judiskt perspektiv. Man kan också argumentera för att en riktig förståelse av en religion innebär att försöka sätta sig in i dess egen tankevärld. Skall judendomen verkligen förstås skall det judiska perspektivet göras till sitt eget. För att kunna göra detta är det dock en hjälp om de egna kulturella betingelserna kan medvetandegöras. Således finns det ingen motsägelse i att redovisa sina utgångspunkter samtidigt som man försöker sätta sig in i en främmande religion, det är snarare en sund startpunkt för varje religionsforskare. Vad är det då författaren Bo Johnson, professor emeritus med forskning och undervisning i Gamla testamentet vid Lunds universitet vill uppnå med det *kristna* perspektivet?

Johnson beskriver i förordet bokens syfte: «Att se judendomen ur ett kristet perspektiv innebär ett försök att finna ett sammanhang i Nya testamentets syn

på de frågor som aktualiseras och att se vilka konsekvenser detta medför i den fortsatta historien» (s. 7). Johnson vill något mer än att presentera en förståelse av judendomen. Han ser judendom och kristendom som två parallella utlöpare från Tanak/Gamla testamentet och det är interaktionen dem emellan som återkommande hamnar i fokus.

Efter ett kort inledningskapitel, där han definierar och särskiljer judendom och kristendom, följer ett 45-sidigt kapitel som behandlar judendomens historia. Väntar man sig här en uppgörelse med kristna förföljelser av judar tas detta upp sakligt, men inget mer. Därefter följer ett 35-sidigt kapitel med titeln «Tro och liv i dagens judendom», där två viktiga ämnen är moderna riktningar inom judendomen och judiska läror och ritualer. De två sistnämnda kapitlen är i sig en klar och insiktsfull redovisning av judendomen. De är helt enkelt en bra introduktion till judendomen.

Med tanke på det specifika syftet med boken är det sista kapitlet mest intressant att reflektera kring. Det inleds med en diskussion av frälsningshistorien i Tanak/Gamla testamentet. Ur det kristna perspektivet blir den brännande punkten den judiska utkorelsen. Sett i ett kristet perspektiv finns det åtminstone två sätt att förhålla sig till den judiska frälsningshistorien, vilka Johnson diskuterar. Enligt ersättningsteologin är förbundet mellan judarna och Gud upplöst och ersatt av den kristna kyrkan. För en sådan syn finns inget stöd i Nya testamentet enligt författaren. Tvåvägs-teologin innebär istället att judendom och kristendom är två parallella frälsningsvägar. Även detta förhållningssätt är problematiskt att förena med vissa uttalanden i Nya testamentet. Det är dock klart att judendomen har en funktion att fylla enligt Nya testamentet, även om det inte erbjuder några färdiga svar i denna fråga.

Enligt Johnson är en humanistisk grundsyn det som förenar kristendom och judendom, medan synen på Jesus Kristus är en viktig skilljepunkt. Här diskuteras även skulden till Jesu korsfästelse. Om man antar att ett fåtal judar var delaktiga i Jesu död, ligger det stora problemet i, enligt författaren, att judarna som kollektiv hållits ansvariga för detta. Ett svindlande motexempel nämns: Skall alla tyskar för all framtid hållas ansvariga för förintelsen? Här kan man se att Johnson beslutar sig för att ta moralisk ställning i vissa frågor. Frågan som tas upp har en motsvarighet i dagens inflammerade situation mellan israeler och palestinier (vilket är en koppling författaren inte gör). På olika håll framställs alla israeler eller till och med alla judar som ansvariga för eventuella övergrepp på palestinier. Som kontrast byggs ett lovvärt intellektuellt försvar mot fördomar gentemot muslimer, inte sällan av akademiker, där spänningarna mellan vissa muslimska grupper och väst sätts in i ett förstäligt

sammanhang. Sällan framställs israeler på ett sådant sätt att man kan förstå varför de handlar på ett visst sätt. Det finns ett litet intresse i att förstå israeler, det enda som är viktigt är att de handlar fel.

Det kanske inte alltid är forskarens uppgift att ta ställning i brännande frågor. Denne analyserar sitt material i syftet att finna orsakssammanhang och en förståelse av mänskliga ytringar. Inte sällan kan man dock se hur «experter» har en färdig åsikt om vem som är den skyldige i en konflikt. Ett vanligt sätt hur forskaren då, med sina detaljrika kunskaper, i tystnad kan ta ställning «för» endera parten är att sätta upp gränser för hur långt förståelsen av orsakssammanhang sträcker sig. Den som tecknas sympatiskt beskrivs utförligt i ett sammanhang och skeenden ses som naturliga. Den som tecknas osympatiskt får inte samma utrymme, i stället fokuseras på vad denne gör «mot» den sympatiska parten. Vill man inte öppet ta ställning i någon fråga är det ärligast att tydligt deklarerat vilka avsiktliga begränsningar i perspektivet man dragit och vilka orsakssammanhang man inte är intresserad av.

Johnson är tydlig i sina ställningstaganden. Han diskuterar antisemitism återigen i det avslutande kapitlet och menar till exempel att man måste ta avstånd från Martin Luthers antisemitiska uttalanden. Kristenheten har också en delaktighet i andra världskrigets förintelse av judar och en kontext tecknas för kyrkornas brist på avståndstagande från nazismen. Johnson menar att det är svårt att resa invändningar mot att Israel som ett folk bör få bo i ett land med trygga och säkra gränser. Debatten inom Israel visar att det inte går att säga att judarna som helhet vill fördriva araber eller palestinier ur landet Israel. Slutsatserna av detta kapitel tycks bli att judendomen har en plats i historien även i ett kristet perspektiv, där relationen dem emellan framför allt bör vara dialog. Författaren tycks även se den kristna missionen främst som ett dialog-forum. Människor bör delge varandra sina övertygelser, om någon väljer att byta religion finns det inget ont i det. En del av dialogen har varit att efter andra världskriget ta avstånd från och be om ursäkt för sin skuld i alla former av judeförföljelser och antisemitism. Denna välskrivna bok innehåller ett budskap där Nya testamentet blir Alfa och Omega.

Jag menar att något gott kommer ur initiativ som detta av Johnson. Boken anknyter till en dialog mellan kulturer. Det gäller att ständigt tala med varandra och omvärdera antaganden och slutsatser. Det ligger i människans natur att försöka se mönster i sin omgivning och generalisera för att bringa ordning i sin tillvaro. Samtidigt förändras verkligheten ständigt och generaliseringar blir då mindre ändamålsenliga. Därför måste dialog och omvärdering hela tiden fortgå.

Förändring sker hela tiden, oavsett om det finns intressen som vill bevara en rådande ordning. Förr eller senare sker dock förändringen, mer eller mindre drastiskt, mer eller mindre våldsamt. Således borde det ligga i allas intressen att det fortgår en dialog mellan gammalt och nytt, mellan kulturer och religioner så att förändringar sker med eftertanke och blir balanserade.

Det slår mig att två tänkbara böcker skulle vara intressanta att läsa: *Islam — i judiskt perspektiv* och *Judendomen — i muslimskt perspektiv*. Anledningen till detta är delvis min judiska bakgrund, delvis den förtvivlande situationen i dagens Mellersta Östern. Därefter inser jag att för att ens börja förstå konflikten skulle två ytterligare böcker behövas där kristendomen beskrivs ur ett judiskt, respektive ett muslimskt perspektiv. Var och en av de tänkta böckerna skulle kunna se ut på otaligt många sätt, eftersom systerreligionerna Islam, Kristendom och Judendom är komplexa och innehåller stora inre variationer. Skulle en sådan bok åtminstone delvis innehålla samma hjärta som Bo Johnsons bok *Judendomen — i kristet perspektiv* skulle den innebära ett ytterligare steg mot en bättre värld.

Jonathan Peste

Jeremy S. Begbie: *Theology, Music and Time. Cambridge Studies in Christian Doctrine, nr 4. 317 sidor. Cambridge University Press, Cambridge 2000.*

Redan i introduktionen anger författaren Jeremy Begbie själv syftet med sin bok: «My guiding conviction in this book is that music can serve to enrich and advance theology, extending our wisdom about God, Gods relation to us and to the world at large.» Samtidigt som citatet sammanfattar författarens intention pekar det på en del svårigheter: Att musik (-vetenskap) här görs till en hjälpvetenskap till teologi. Begbie diskuterar alltså inte ett ömsesidigt utbyte mellan musik och teologi, utan hur musik kan tjäna som redskap i teologins tjänst. Detta får bl.a. till följd att han stundtals tvingas inta ett förhållandevis snävt musikaliskt perspektiv. Det bör också noteras att Begbie emellanåt ställer höga krav på läsarens musikaliska insikter, även om de mest avancerade musikteoretiska avsnitten är försedda mer ett särskilt typsnitt och avsedda som fördjupning för den mer musikaliskt initierade. När väl detta är sagt vill jag framhålla att boken har många förtjänster och ger på flera områden förslag på nya sätt att reflektera teologiskt.

Författaren undervisar i systematisk teologi och är dessutom professionell musiker, väl förtrogen med musikvetenskap och musikteori. Som Begbie påpekar